

STEFAN PANNONYMUS

Egy imigráns vallomásai

*Igazi népmese**

Hogy az élet egy nagy kaland, mindig tudtam. Ezen belül is helyet változtatni, utazni még nagyobb kaland. Hiszen a legnagyobb kalandorok mindig is az utazók voltak. A migráns pedig utazó – tehát kalandor. És a népmesék hőseihez hasonlatosan számos próbát kell kiállnia, hogy elnyerje az öreg király lányának kezét és így a fele királyságot. A jutalom ez esetben bizonyos értelemben kisebb, bár nem lebecsülendő: az új helyen való maradás jogát elismerő papír. Vagy ahogyan az oroszok mondják: a bumaska. Ha van bumaskád – minden rendben van, minden kapu megnyílik előtted. De legalábbis nem zárul be az orrod előtt.

Az út során számos szörnnyel kell megküzdeni. Ma már persze sárkányok, gonosz boszorkányok, vasorrú bábák és magukat szép leányoknak álcázó varangyok csak a mesékben léteznek, helyüket azonban a hivatalnokok vették át. A bürokraták. De nem abban az értelemben, ahogyan azt Max Weber leírta (avagy megálmodta). Pontosabban az ellenfél az a bürokrata, aki szigorúan ragaszkodik a törvény „szelleméhez”, a jogszabályokhoz. A magyar idegenrendészet bürokratája annyiban „weberi”, hogy akár pontos is, megbízható, halad előre a ranglétrán, ám az, hogy kiszámítható lenne, aligha állíthatjuk tapasztalataink alapján. De egyáltalán nem biztos, hogy ezért ő lenne a hibás – a szinte menetrendszerűen változó törvény és a nyomában születő rendeletek mágikus erdejében alighanem ők sem igazodnak ki elsőre, mint alatt erre majd példát is hozok. Sőt, inkább azt kell mondanom: a bürokraták zöme kedves, készséges volt.

S ha már a meséknél tartunk: a migrációs történetekben csak elvétve találkozunk olyan szereplőkkel, akik a főhősnek (azaz a migránsnak)

* Stefan Pannonymus: Confessions of a Migrant (A real Folk Tale). *Regio*. A review of Studies on Minorities, Politics, and Society, 2007. 286–306.

segítenének, tehát maguk is pozitív hősök. Negatívból viszont annyi akad, amennyit egy mese mégsem bír el: a történet esti meseként való felolvasása a hallgatóban rémálmok sorát hívná elő az éjszaka folyamán...

A vándorlás mint sors

E sorok írója, mondhatni, tapasztalt migráns. A hetvenes évek elején született az akkor prosperáló, nyugodtnak tűnő, (külföldi kölcsönökből) fejlődő titói Jugoszláviában. Nem okozott neki problémát megérteni, hogy a rokonság egy része miért él Németországban – ők 1944-ben menekültek el Vajdaságból a közelgő szovjet hadsereg és a partizánok elől, minthogy ún. dunai svábok. Akadt rokon Budapesten is, aki a II. világháború után – mivel a magyar, Horthy-féle hadseregbe sorozták be – Budapesten telepedett le. A németországi rokonok inkább egy még boldogabb és szebb világ képét tárták fel előtte – a boldogság elsősorban a nyugati fogyasztói társadalom termékeiben, az Adidas tornacipőkben (amelyeket egyébként Szlovéniában is gyártottak, ám otthon nem voltak kaphatóak), a reggelinél felszolgált narancslében és a zsebbe dugott márkákban mutatkozott meg. Falujából számosan dolgoztak vendégmunkásként Nyugat-Európában. Szülei csak azért nem vándoroltak ki Németországba – noha nem kulimunkára hívták őket, édesapját például kórusvezetőnek –, mert úgy látták, az otthoni életszínvonal, lehetőségek is éppen elegendők. Persze, ha tudták volna, mi következik a későbbiekben, már e sorok írója is rég német állampolgár lenne – mindkét nagymamája német nemzetiségű volt –, és semmiképpen sem vált volna magyar cikkek, tanulmányok, könyvek írójává. És ezen esettanulmány-nal sem kellene vesződnie.

Egy a lényeg: olyan közegből származik, amelyben a vándorlás sosem számított deviáns cselekedetnek, megfutamodásnak. Hanem a fel-emelkedés legitim módja, bevett stratégia. Sőt, ma már egyenesen ajánlott, az otthonmaradásnak, vagy ahogyan a helyi kisebbségi és a magyarországi politikai elit is szajkózza: a szülőföldön maradásnak (amelyet tehát az elit preferál) önmagában véve semmi értéke sincs. Öröm csak akkor vegyül az örömbé, ha az elvándorolt kivagyiskodva tér vissza egy-két hétre évente, eljásza a sikeres embert – miközben mindenki tudja, külföldön a társadalmi ranglétra alsó harmadában foglal helyet.

Háborús idők

A történet 1991-ben vett fordulatot, amikor kitört a jugoszláviai háború. A nyár során egyre többet hallott arról az ember, hogy a katonaköteles fiatalok vagy a behívott tartalékosok Magyarországra menekülnek. Baráti társaságunkban is téma volt ez, hisz szeptember közepén kellett bevonulnunk az akkor még reguláris, háborús bűnökkel nem terhelt Jugoszláv Néphadseregbe. Noha többen emigrálásra biztattak bennünket – szüleink félelmükben viszont fel sem merték tenni e kérdést, legalábbis nekünk nem –, én egyik barátommal úgy döntöttem, bevonulunk. A szó szoros értelmében prózai oka volt ennek: Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényétől voltunk elájulva, amely egy katonai általános iskolában játszódik, egy totalitárius intézményben. Egyszerűen kíváncsiak voltunk, tényleg úgy működik-e az egész, ahogy kedvenc regényírónk megírta. Nos, később beláttuk, ez a koncepció merő balgaság volt – a valóság sohasem utánozza így a művészetet. Főleg nem, ha háború van.

A bő egy év során számos menekülttel találkoztam, akikkel katonaként is foglalkoznom kellett, minthogy többek közt ezredírnök is voltam. Zokogó anyákkal találkoztam, akik nem csak fiukat veszítették el, de egész vagyoniukat is – a hadsereg tisztjei viszont érzéketlenek voltak problémáik iránt, illetve nem tudtak segíteni rajtuk. Legjobban a Szarajevóból menekülő, állatorvos végzettségű, magasrangú tisztok sorsa rendített meg, hiszen velük igen sok időt töltöttem el. Szarajevóból alig tudtak kimene-külni, s most kiderült: egész életpályájuk, terveik dugába dőltek. A biztos katonai pályafutás, a számos befécció helyett most mindnyájuknak jutott egy katonai ágy, többedmagukkal éltek az ezredes doktorok a kaszárnya klubjának előcsarnokában, zacskókban tartották civil holmijaikat. Már ha volt ilyen. Ekkor találkoztam legpregnásabban azzal, milyen új életet kezdeni (a nulláról), mit jelent menekülni, migrálni.

Mivel futárkodtam is, lett volna alkalmam átszökni Magyarországra, de már a gondolattól is úgy remegett a gyomrom, hogy nem mertem kockáztatni. Egy alkalommal már majdnem elszántam magam – épp a szerb-magyar határon kémkedtünk –, de az őrt „neutralizálnom” kellett volna, és a boszniai muzulmán katonatársamat nem volt szívem lelélni, noha akkor már a szerb egységek („egységeink”) már a boszniai muzulmánokat lötték.

Békeidők

Ahogy leszereltem, egy hét után, 1992. szeptember 28-án Budapestre utaztam, mert már korábban kaptam egy ösztöndíjat a magyar államtól a Nemzetközi Előkészítő Intézetbe, amelyben az egyetemi felvételre készítették fel azokat a diákokat, akik a határon túlról érkeztek, azaz a környező országban élő magyar kisebbség tagjait. Formailag ez az Intézet arra szolgált, hogy az ideérkező külföldi diákok megtanuljanak magyarul. Az esetünkben ez eleve nevetséges volt.

Az egyéves tartózkodási engedélyt maga az intézmény intézte – ha jól emlékszem, öt hétig is eltartott, amíg visszakaptuk az útlevelet és meglett az engedély. De legalább intézni nem kellett semmit személyesen. Ó, a boldog békeidők!

Csinos lányok előnyben

A következő ősszel aztán megkezdtem egyetemi tanulmányaimat. Ekkor az ember szíve még örömmel volt teli: felvették az egyetemre, ösztöndíjat kap, sikerült kollégiumi szállást szereznie. Még az is logikusnak tűnt, hogy csak újabb egy évre adják meg a tartózkodási engedélyt. Szállásbejelentőt a kollégiumban kaptunk, ösztöndíjpapírt, iskola-látogatási bizonyítványt az egyetemen. Nem lehetett túl nehéz elintézni, s ezt abból gondolom, hogy nem is emlékszem erre. A következő évre annál inkább. 1994 őszén az Izabella utcai hivatalban kellett sorba állni – ugyanazon, ám friss papírokkal. Először hét órát kellett várni, majd még egy alkalommal öt órát. Még szerencse, hogy egy régi kedves barátnőmmel egy időben mentünk, dumálva kissé gyorsabban telt az idő. De már akkor felfigyeltünk, hogy egyes sorstársak – akiket a kollégiumból ismertünk látásból, s tudtuk, felsőbbévesek, Erdélyből (Romániából) és Kárpátaljáról (Ukrajnából) származó jogázhallgatók – milyen otthonosan mozognak az épületben, illetve az udvaron, hiszen ott végződött a sor. Jöttek-mentek, ki az irodából, be az irodába, el hamburgerért, amit előttünk majszoltak el komótosan a lépcsőház korlátjára támaszkodva, majd nem sokkal később, miután újra bementek az irodába, sietve távoztak. Mi pedig étlen-szomjan, vécézési lehetőség nélkül ácsorogtunk.

Az igazi meglepetés engem azonban akkor ért, amikor szóbanforgó barátnőmmel végül bejutottunk az ügyintézőhöz. F. úr nevére, arcára a mai napig élesen emlékszem. B.-t úriember módjára előre engedtem

F. ügyintéző úrhoz. Ekkor már minden gyorsan haladt, úgyhogy B. megvárt, míg én is végeztem F. úrnál. Nos, ekkor estem csak hanyatt. Ugyanis a csinos B. három évre kapta meg a tartózkodási engedélyt, én viszont csak kettőre. (Igaz, ha nem tudom, hogy ő három évre kapta, akkor viszont elégedett lettem volna a kettővel, hisz a kettő pont eggyel több, mint az egy.) A poén persze az egészben az, hogy mindkettőnknek ugyanolyan papírjai voltak: ugyanonnan származtunk, Vajdaságból, ugyanabban a kollégiumban laktunk, ugyanakkora ösztöndíjat kaptunk, és ugyanarra az egyetemre is jártunk másodévesként, bár más karra. Hogy F. úr csakis pofára osztályozhatott, az a napnál is világosabb volt előttünk.

Ha nem is a diszkrimináció, de a sorbanállás és a közben tapasztalt élmények olyannyira megihlettek, hogy a következő nyáron egy esszé pályázatra erről is írtam – meg is nyertem az első díjat. Ezzel kezdődött el írói pályafutásom, ha úgy vesszük. Igaz, az esszében az eset csak a kereket szolgáltatta, illetve a helyszínt, ahol elgondolkodom a haza, az otthon, az idegenség fogalmáról.

A migráció mint ihlet

De a migráció, az utazások során szerzett élményeket más munkáimban is megörökítettem. A határon a mai napig összeszorul a gyomrom, ha meglátom a vámosokat, rendőröket, határőröket. A csempészeketől kiver a hideg veríték. Róluk novellát írtam, a határokon átívelő kulturális (pontosabban „kulturális”) cserekereskedelemről, illetve a vendégmunkások szenvedéskulturájáról egy tanulmányt, ami egy amerikai folyóiratban jelent meg. Ezt nem dicseksvésből mondom, hisz tudós sem lettem, pusztán azért, mert e témák örökzöldek és fölöttébb inspirálóak. Ahogy Günther Grass mondja: „a legjobb angol nyelvű könyveket emigránsok írják, ahogy itt, Németországban is ragyogó könyvek születnek törökök tollából, és így van ez egy sor más országban is. Általuk is gazdagabbak leszünk.” Igen, ez így lehet – csakhogy amíg az ember földi halandó, egyszerű vándor, e- és imigráns, ebből a gazdagságból éppen semmit sem érez.

Menni vagy maradni

Két év múlva már kulturáltabb körülmények közepette hosszabbítottam meg a tartózkodási engedélyemet, valahol a Hősök tere környé-

kén volt a hivatal. Végzősként, azaz már az egyetem befejezése előtt elkezdtem otthon, Újvidéken dolgozni – míg le nem diplomáltam, ingáztam. Utána pedig eszem ágában sem volt újabb tartózkodási engedélyt vagy letelepedési engedélyt kérni, minthogy sem jogalapom, sem pénzem nem volt rá. 1998-ban ráadásul izgalmas időket éltünk Szerbiában, elkezdődött a koszovói konfliktus, a független médiában dolgozva, amolyan ellenzéki értelmiségiként volt mit látni. Kortársaim közül azonban rajtam kívül szinte senki sem tért haza a Vajdaságba, legalább kilencven százalékuk Magyarországon maradt, s ha hatalmas erőfeszítések révén is, de megszerezte a magyar állampolgárságot.

A NATO elől a NATO-tagállamba

Aztán 1999. március 24-én a NATO elkezdte bombázni Jugoszláviát – amit hazámnak sosem éreztem, de azt természetesként éltem meg, hogy állampolgára vagyok. S mivel e „hazát” szolgáltam egykor katonaként, a mai napig úgy vélem, ez az állam tartozik nekem – minthogy én bőven megadtam neki azt, amit tőlem kért.

Előző nap, 23-án hagytam el az országot, hogy Budapesten átvegyek egy irodalmi díjat. Pedig előző nap, azaz 22-én telefonált Magyarország belgrádi nagykövetségének egyik alkalmazottja, akivel kapcsolatban álltam mint „ellenzéki értelmiségi”, hogy hagyjam el az országot, ők is mindjárt indulnak, jön a bombázás. Azt mondtam, ma nem megyek sehova, holnapra szól a jegyem. Alig valamit is csomagoltam a táskába, egyrészt, pár napra minek, másrészt feltűnni sem akartam a határon mint egy menekülő. Pedig határozottan éreztem, és valójában „tudtam”, hogy bombázás lesz, s emiatt alighanem Magyarországon ragadok. Mert háborúzni nyilván nem fogok hazajönni. Így is történt. A szerb határőr egyébként gratulált irodalmi díjamhoz, a magyar viszont morcosan kérdezte: menettérti-e a vonatjegyem. Elővigyázatosságból persze olyat vettem – csakhogy éppen a szerb hatóság megtévesztésére. A NATO-bombázás elől egy NATO-tagállamba menekültem amely 8 nappal korábban lett e katonai szövetség tagja. Az aztán különösen érdekes is volt, hogy a Budapestre menekült szerb értelmiségiek hogyan szidták a NATO-t és a NATO-ba frissen belépett Magyarországot is... Igaz, valójában nem a NATO elől menekültünk mi, hanem éppen a szerb hatóságok elől.

Kezdetben úgy tűnt, illetve abban reménykedtünk, hogy Slobodan Milošević gyorsan megadja magát, és hazamehetek. Akkortájt

az érvényes jugoszláv útlevéllal harminc napig lehetett Magyarországon tartózkodni minden egyéb kötelezettség nélkül. De a napok múltak, a bombázás intenzitása csak nőtt. Munka (pénz) után kellett volna nézni, és a tartózkodás jogosultságát is elintézni. Felkerestem a külügyminisztériumban belgrádi kapcsolatomat, de nem segített: azt ajánlotta, a harminc nap lejárta előtt lépjek ki az országból a magyar-román határon, de Romániába be se lépjek, hanem rögtön forduljak vissza. Ezt a csejt perze már ismertem korábról, azoktól, akik nem rendezték itt papírjaikat, viszont a hadkötelesség miatt nem mertek belépni Jugoszláviába sem.

A halott menekülő a jó menekülő

De a magyar–román határ nincs közel, így inkább menekültstátus iránt folyamodtam. Előtte még felkerestem a Helsinki Bizottság magyarországi elnökét, aki fejét fogva csak annyit mondott: nem tud mit mondani. Illetve ugyanazt, mint a külügy embere: lépjem át valahol a határt, aztán forduljak is rögtön vissza, a magyar határőrség beenged, nem fog a senki földjén hagyni, hisz magyar vagyok mégiscsak. Felvilágosított, hogy menekültstátust úgysem fogok kapni, mert hiába, hogy ellenzéki újságíróként dolgoztam, az nem bizonyíték arra, hogy üldöztek, illetve hogy esetleges hazatérésem után bármi bajom esne. Az sem perdöntő, hogy időközben kigyulladt azon épület 12. emelete, ahol a munkahelyem volt. Kollégáim kábeleken lógva menekültek meg, szerencsére közülük senki sem halt meg, csak azok a liftben ragadtak, akik más cégnél dolgoztak az épületben. Ez viszont éppen semmi, ahogyan az sem jelent semmit, hogy időközben a rezsim újságírókat gyilkoltatott meg. Hiszen általánosítani nem lehet, velem meg nem történt semmi... Vagyis a magyar hatóság menekültként akkor tudott volna elismerni, ha újságíróként Szerbiában már megöltek. De legalábbis félholtra vertek, s éppen újságírói munkám okán, s nem valami más miatt.

Pecsétes fecni

Múltak az emigráns napok, s nem maradt más hátra, beadtam a menekültügynél a kérelmet. Az útlevelemet elvették, és adtak egy A4-es formátumú papírt (fecnit), ez volt az ideiglenes igazolvány: rajta a nevem, pár személyes adat és szállásom címe (egy barátom fogadott be

lakásába). Fénykép sehol. A pecsét is úgy nézett ki, hogy egy krumpliból bármikor elkészíthető lett volna. Azaz könnyedén hamisítható. Nem tudom, ha igazol egy rendőr, mit tett volna velem. Kötve hiszem, hogy látott volna már ilyen igazolást, miszerint elbírálás alatt állok, mert a XX. század legvégén egy szimpla cetli mégiscsak gyanút kelt.

Egy másik, szintén a Vajdaságból átmenekült íróval és családjával múltattuk az időt. Közben nyilatkoztam német, japán, magyar tévéknek, rádióknak, lapoknak, még a Wall Street Journal dél-afrikai tudósítójának, aki most Budapesten dolgozott Jugoszlávia-szakértőként. Legjobban a német ZDF fizetett az interjúkért (mások meg egyáltalán nem, igaz, a ZDF-en meg is lepődtem). Íróbarátom úgy gondolta, hogy legjobb, ha a köztársasági elnökhöz fordulunk állampolgárság reményében, mégiscsak író, talán szolidáris lesz. Én viszont úgy gondoltam, hogy a hatalmon lévőknel keresek protekciót. Rossz döntés volt. Sikerült ugyan meggyorsítani az eljárást, de csak befogadott státust kaptam, ami pusztán a lébecoláshoz, a semmittevéshez volt elegendő. Itt lehetek, de nem dolgozhatok.

Illegális írás

Még szerencse, hogy írni illegálisan is lehet, már amennyiben a munkaügyi ellenőrök sohasem kaptak el valakit, hogy megszegi a munkavállalási törvényt, midőn épp írását körmöli. Bezzeg ha az építőiparban dolgozna az ember... S még mondják, hogy írni veszélyes. Ebben az értelemben éppen nem.

Pár évvel később egy söntésnél támaszkodva valami szülinapi bulin neki is szegeztem a kérdést az éppen aktuális miniszterelnököknek: te, tudod-e, hogy az a határon túli író, aki egy magyarországi lapba ír, és úgy szeretne honoráriumot kapni érte, hogy abból ne üssék le a mindenféle adót (társadalom- és nyugdíjbiztosítási illetéket is, amiből persze az író munkavállaló később semmit sem lát), valójában illegálisan dolgozik? Törvénszegő? Emiatt már én is sokszor „ingyen“ írtam, hiszen képtelenség volt felvenni a pénzt, hacsak az adott média nem volt hajlandó néminemű csalafintaságra.

Nem tudom, más országokban mi a szabály, de pusztán logikailag nézve, az, aki eladja egy írását, amit menekültként munkavállalási engedély nélkül írt az adott országban: illegális munkavállaló.

A referenciális csoport

Aztán megbukott a szerb rezsim. Tizenegy nappal később megkaptam volna a hosszabbítást még egy évre a menekültügyi hatóságtól, de úgy döntöttem, inkább visszakérem az útleveletem, és meglátogatom legalább a szüleimet. Még egy ideig Budapesten éledegéltem, aztán hazaköltöztem, visszamigráltam, immár másodszor. Kaptam ösztöndíjat, könyvet írtam, de aztán elfogyott körülöttem a levegő. Falun éltem, ami gyakran unalmas, és az internet is igen lassú volt. 2006 október-novemberében aztán egy olyan munkaaajánlatot kaptam, amit erősen meg kellett fontolnom. Egykori istápolóim, segítőim, haverjaim kerültek olyan pozícióba egy egyébként főleg a költségvetésből finanszírozott intézményben, hogy engem is megkérdezhettek, dolgoznék-e velük, nekik. És ami ráadásul a szakmámba vág, munkatapasztalatom van, egyetemi végzettségem is maximálisan megfelelő.

Mint akinek úgy néminemű társadalomtudományi műveltsége, mint migrációs tapasztalata akadt, úgymond elméleti szinten gondoltam át az ügyet. Ugyan nem írtam fel egy kettéosztott papírra a negatívumokat és pozitívumokat, de fejben azért tisztáztam: milyen érvek szólnak az otthonmaradás, s mi a migrálás mellett? Mik a taszító-, s mik a húzóerők?

A falu mellett nem sok szólt, leszámítva azt, hogy ott többnyire jól éreztem magam, kényelmesen ellaktam, és még pénzem is volt, mert ilyen-olyan munkákból jól elvoltam, ráadásul főnökök nélkül. Szabadúszóként dolgoztam többnyire, összesen négy hónap munkaviszonyt (s így egészségügyi és nyugdíjbiztosítást) tudtam felmutatni. De éppen ez utóbbi esett súlyosan latba a mérleg másik serpenyőjén: bejelentett állással bírni egy EU-tagállamban azért többet jelent, mint bármi a még mindig bizonytalan Szerbiában. A baráti köröm, ismerőseim, kortársaim – azaz a referenciális csoport – is mindig úgy tekintett a kérdésre, hogy ha az ember valahol jó ajánlatot kap, menjen. Sőt, a többség inkább az anyagi kényszer miatt adta fejét vendégmunkáskodásra vagy akár az áttelepedésre – az utóbbi években a háború mint olyan nem jelenthetett taszító erőt. Csakhogy akadt egy kézenfekvő probléma: újabban az alacsonyabban kvalifikáltak, főképpen a szakmunkások inkább Szlovéniában és Crna Gorában vállalnak munkát. És nem pusztán anyagi okokból, hanem azért, mert ott tárt karokkal fogadják őket. Mikrobusz hozza s viszi őket, a papírjaikat is rögtön intézi a munkaadó. És inkább mennek oda, mint a sokkal közelebbi Magyarországra, ahon-

nan akár minden hétvégére hazautazhatnának volna családjukhoz, párjukhoz. Ám Magyarországról általános tapasztalatuk nem csak az, hogy a munkaadó végül átveri őket, de a papírjaikat sem intézi el, s ők maguk sem tudnak boldogulni. A szakmunkások körében tehát – legalábbis az én „mintavételem” alapján – Magyarország megszűnt célállomásnak lenni. Pedig a távoli Szlovénia is EU-tagállam. Magyarországra csupán egy réteg igyekszik: olyan fiatalok, akik kétkezi munkásként helyezkednek el pl. megamarketekben raktárosként, árufeltöltőként – a multinacionális vállalat két kézzel kap értük, bejártatott az engedélyek intézése, munkásszálláson laknak, és kb. minimálbérért dolgoznak. De erre csak az fanyalodik, akinek otthon az égvilágon semmi lehetősége sincs.

Egyébként falunkból a magasan kvalifikált réteg, már aki akart, rég távozott. Azok közt pedig, akik Magyarországon fejezték be tanulmányaikat, alig valaki tért haza. Legfeljebb olyanok – közgazdászok, kereskedelemmel foglalkozók, vállalkozók –, akik hazatérve ottani kapcsolatrendszerüket használták fel a bizniszben, kapcsolatot képezve Szerbia és Magyarország (és más államok) közt.

A húzóerők...

...közt elsősorban a szakmai lehetőség merült fel, a relatíve biztos állandó munkahely magas bruttó fizetéssel (miközben a nettó bér maximum a korábbi életszínvonalamhoz elegendő, vagy még arra sem a budapesti árak miatt). Hovatovább, ismerős terepre érkezem, 8-9 évet éltem már a fővárosban, rengeteg barátom, ismerősöm s testvérem is itt él. És felmerült bennem az is, hogy ha még kudarcot is vallok a munkám során, legalább a magyarországi papírjaimat el tudom intézni, idővel beadom a letelepedési kérelmet, majd az állampolgárságit – a törvény ráadásul most igen kedvező, lehetővé teszi a honosítást, minthogy nem csak mindkét nagyapám született magyar állampolgárnak (mindkettő 1905-ben), de apám is magyar állampolgárként született 1942-ben, amikor is a magyar hadsereg pár évre visszafoglalta (megszállta – értelmzés kérdése) Bácskát. És ez azért is felmerült bennem, mert noha magyarországi írószervezetek tagja vagyok, sőt, kuratóriumi tag az egyik miniszter kinevezése révén, egyre nehezebb megszerezni a turistavízumot, amely kezdetben 180 nap alatt 90 napnyi tartózkodást tett lehetővé, de éppen ekkor, novemberben már csak 30 napot engedélyeztek fél év alatt. Tehát akkor mi lesz majd 2007 januárjától, amikor Schengen

méginkább bekeményít? Bár ezt meg sem kellett várni – kb. egy éve, azaz 2006 őszétől a szabadkai magyar konzulátus méginkább szűkeklübben méri a vízumokat (nyilván nem saját ötletétől vezérelvén), csupa rémtörténetet hallani, ki hány napra kapja meg a vízumot – már ha be meri adni a kérelmet, hisz sokan meg sem próbálkoznak, tudják, eleve reménytelen. A határ egyre inkább lezárul a pórnép előtt. De még a művészek előtt is! A legszurdabb esetek egyike az volt, amikor egy zenész nem kapott vízumot (mert otthon nincs állandó állása), noha egy olyan rendezvényre hívták meg, amelyet a magyar kulturális minisztérium is támogatott.

Tehát húzóerőből számos akadt, marasztalóból nem sok. Ám éppen novemberben csörgött a telefon, egykori újjvidéki főnököm hívott. Kocsit küldtek értem – állami autót –, a tartományi kormányfővel és a tartományi parlament elnökével találkoztam kétszer is. Rögtön azzal kezdtem, hogy én döntöttem, megyek Budapestre, noha állással kecsegtettek, sőt, hogy az adott párt színeiben lehetnék képviselő a köztársasági parlamentben, minthogy kellene nekik fiatal magyar értelmiségi... De mivel politikusi pályafutásra sosem vágytam, nemet mondani könnyű volt.

„Hagyjál már”

Ám ha tudtam volna, mi vár rám, lehet, hogy valami állást vállalok a kormányzatnál. Novemberben kezdtem el gondolkodni a migráláson, decemberben végképp döntöttem – szüleimnek óvatosan kellett adagolni, noha csupán 240 kilométerről van szó (csak éppen közte van egy szép határ) –, ám a következő év július 19-én tudtam munkába állni! Az egyik hibám (ha ez az én hibám) az volt, hogy nem tájékoztam kellőképpen a magyarországi munkavállalási feltételekről. Karácsonytájt egy biliárdozás során tudtam meg azt egy időközben már Magyarországon dolgozó havertől, hogy először is a munkaadónak a területi munkaerőügyi központtól kell kérnie engedélyt, és ez egy hónapig tart. Derült égből villámcsapás! Én úgy gondoltam, február egytől már munkába állhatok. Hogy miért hittem ezt, ma már nem tudom megmagyarázni. Mások korábbi tapasztalataiból indultam ki: akit állandó munkaviszonyba vesz fel egy cég, viszonylag simán elintézheti a papírokat.

Ám amikor barátaimtól, ismerőseimtől érdeklődtem, mit hol kell beszerezni, semmit sem tudtam meg. Többségük ugyanis már letelepedett, ki könnyebben, ki hosszas huzavona után, és már nem emlékeztek

pontosan. Ráadásul többéves történetekről van szó – bátyám például tíz év után intézte el a letelepedést, mert nem volt hajlandó magát alávetni a megalázó egészségügyi vizsgálatoknak –; s keveredtek bennük a dátumok, a helyszínek, az ügyintézés menetrendje. De leginkább az volt a jellemző, hogy nem pusztán nem tudtak pontosan visszaemlékezni, de nem is akartak. Mintha hátrítottak volna, el akarták volna felejteni az egészet – tipikus módon, ahogyan a szociálpszichológia is mondja, a rossz, kellemetlen élményeket egyszerűen törölték agyukból. Többször is azt hallottam: „jaj, hagyjál már ezzel, nem is emlékszem”, „hogyan is volt?, hát fogalmam sincs, de rég volt, hál istennek”, „kérdezz meg valaki mást”, „ugyan, ne idegesíts már ezzel, örülök, hogy vége”. Az egyedüli hasznos tanács az volt, hívjak fel egy erre specializálódott ügyvédet. Végül két ügyvédi iroda számát sikerült megkapnom.

Ügyvédi „tanácsok”

Az egyiket személyesen kerestem fel. Most persze én is úgy vagyok vele, hogy nehéz visszaemlékezni. A lényeg: az ügyvéd készségesnek mutatkozott: igen, tudnak segíteni. Fizetnem majd akkor kell, ha megkapom a tartózkodási engedélyt – így utólag már tudom, ez téves információ volt, hisz nekem végül tartózkodási vízumot kellett szereznem. Elmondtam, hogy egy zártkörű részvénytársaság alkalmazna, amely valójában állami, hiszen költségvetési pénzből él – tehát nem valami kis vállalkozásról van szó, amely esetleg gyanút kelt a hatóságokban. A bruttó jövedelmem nagyobb lesz a minimálbérnél, tehát ezzel sem lesz probléma. A lakásbérleti szerződéssel sem. Mi kell még? Nos, előbb nézzük, milyen más lehetőségek vannak – ajánlotta. Mert szerinte szép az, hogy egyetemi diplomám van, és szakemberként vennének fel, de ez a hosszabb és nehézesebb út. Az én szakmám ugyanis nem hiányszakma, tehát a Munkaerő-ügyi Központ belekötethet, ha a cég beadja ott a munkavállalási engedély-kérelmet. A kérelem elbírálása pedig egy hónapig tart. De például sokkal egyszerűbb, ha választunk egy hiányszakmát – takarítóból például mindig kell, abba sohasem kötnek bele. Az is lehetséges, hogy valójában egy másik cégen át csináljuk meg, ez bevett gyakorlat: van egy cég, amely ugyan nem működik a facto, hanem csak de jure, de oda felvehetnek pl. takarítónak a minimálbértől kicsit nagyobb összegen. Hogy mégsem minimálbéren legyek, mert az átlászó. És ha megkapom a munkavállalási engedélyt és a tartózkodásit, utána már munkahelyet is cserélhetek – ha jól értettem

akkor, s jól emlékszem ma vissza. Orvosi vizsga is kell, ha pedig nem fűlik hozzá a fogam, akkor tízezer forintért szereznek ők igazolást, hogy alkalmas vagyok munkára, ez igazán nem gond.

Mégis úgy döntöttem, nem akarok én egy létező is, meg nem is létező cégnél takarítóként alkalmazott lenni – az nem lehetséges, hogy visszautasítsák cégem kérelmét! Az ügyvéd mindenesetre azt is elmondta, hogy nagyon ügyesen kell beadni a kérelmet a Munkaerőügyi Központba, és azt ne is tüntessék fel, hogy szerb nyelvtudás kell a munkakör betöltéséhez, mert az diszkriminációnak számít és nem lehet feltétel. – Utóbb megbizonyosodott, hogy mégis meg lehet jelölni feltételként, bár hogy ez a döntés során mit nyomott a latban, nem tudni. Az igazán furcsa lenne, ha nem számítana, hiszen ma már a kvalifikáltabb állások meghirdetésekor szinte mindig szerepel a nyelvtudás.

Az ügyvéd kezembe nyomott pár űrlapot, hogy ha mégsem a takarító verziót választom, vigyem el a cégbe, ott töltsék ki stb. Ha bármi másra szükségem van, miután megvan a munkavállalási engedély, szőljak, segítenek a tartózkodási engedély beszerzésében. Utána pedig a letelepedésben is. Fizetnem akkor kell, ha megvan az engedély – ötvenezer forint körül lesz, mondta.

Az ügyvédi irodából úgy jöttem el, ahogyan egy másnapos ember gondolkodik az átmulatott éjszaka után: Hol voltam? Ki mit mondott? Hová kell menni? Mi a sorrend? Mennyibe kerülhet az egész? Mikor állhatok én munkába? Szóval akkor előbb a munkaadón múlik minden? Ekkor már februárt írtunk.

Költsünk el sok pénzt!

Január végén béreltem ki egy lakást egy régi ismerősömtől. Leendő munkahelyemtől három percre, a belváros központjában. Az ár kissé húzós – havi hatvenezer forint –, de utánajárással sem kaptam volna sokkal olcsóbbat, s főleg nem jobbat. Ehhez jön még a rezsi – közös költség, gáz, áram –, kb. havi huszoneezer forint. A munkámhoz elengedhetetlen az internet és a tévé. Ez ügyben elmentem az egyik szolgáltatóhoz, s ekkor éreztem, darázszerűekbe nyúltam. Nem elég, hogy ki tudja, mikor kapok fizetést, addig pedig csak költök, de még egy ilyen szolgáltatás igénybevétele is macerás. Még jó, hogy az egyik barátom pont e kábeltelevíziós, internetes és fix telefonos szolgáltatónál tanácsadó – így „csupán” egy hónapba került, amíg bevezették. Úgymond, lényegtelen apróságnak tűnik

ez a migráció során – ám nem az, egyáltalán nem az. Internet nélkül ma szinte halott az ember, lényeges információkat nem tud beszerezni, sem folyamatosan kommunikálni. A net-kávézó pedig mégis más.

Mi a magyar?

A cégnél sem haladtak a leggyorsabban a dolgok. Ha magyar állampolgár lettem volna, már aznap megkötethetjük a szerződést, és pár nap alatt munkába álllok. De hát külföldi vagyok. Az is kiderült, hogy helyzetemet bonyolítja, nem is EU-s állam polgára vagyok. Hanem szerbiai. Ami ma az egyik legrosszabb „ajánlólevél” Európában.

A cég lelkiismeretes munkajogásza vette kezébe az ügyet, aki nek viszont nem volt tapasztalata hasonló esetekben, hiszen a külföldi munkavállaló e vállalatnál ritka, mint a fehér holló, és főképpen nem az utóbbi időkben vettek fel külföldit állandó munkaviszonyba. Először is, mivel külföldi vagyok, a Munkaerőügyi Központban meg kellett hirdetni egy állást egy hónapig. Igen ám, de erre bárki jelentkezhet – előnyben vannak a magyar állampolgárok, utána következnek az EU-s állampolgárok. Ha ilyen nem jelentkezik, akkor adhatja be a cég az én kérelmemet. A munkajogással azon morfondíroztunk, mit találjunk ki. A magyar egyetemi diplomám olyan végzettséget jelöl, amelyet Magyarországon csak ezen egyetem ezen karán adnak ki, sehol másutt. Tán csak nem fog jelentkezni valaki a kollégák közül... És ha ezt összevetjük a szerb nyelvtudással, nyert ügyem van – tudtommal más szerbiai e szakra sosem járt, Szerbiában pedig nincs is ilyen szak (ezt onnan tudom, mert ott honosítottam a diplomámat). Vannak tudományos publikációm, könyvem – ezt is fel lehet tüntetni. Szakmai tapasztalatom is van, többéves, csak az a probléma, hogy Szerbiában valójában a fekete-avagy szürkegazdaságban működtem. De igazolást persze tudok hozni, amely, ha úgy vesszük, igaz, ha meg mások úgy veszik, hamis... Egykori munkáltatóm persze írt egy ilyet, azért is el kellett természetesen külön utaznom Újvidékre. És ami igazán vicces: a szerbiai érettségi bizonyítványomat is be kellett mutatnom. A probléma csak az, hogy a kétnyelvű bizonyítványomat annak idején a budapesti egyetem kérte be, hogy aztán el is veszítsék. Vajdaságban csak egy szimpla szerb nyelvű igazolást kaptam, hogy igen, ott végeztem. Mármost, a „szabályok” szerint ezt a hivatalos magyarországi fordítóirodánál kellene lefordíttatnom, nem kis pénzért (nemrégiben talán ötezer forint volt egy oldal). Cselhez folyamodtam:

Vajdaságban a többségében magyarok lakta településeken, de a tartomány egész területén is hivatalos nyelvnek számít a magyar, tehát a magyarul kiadott okmányok ugyanúgy érvényesek, mint az államnyelven kiadottak. Tehát a helyi önkormányzat hivatalos fordítójával készíttettem el a fordítást – mivel ismerős, hát ingyen. És persze az egészben az a „tréfas”, hogy ha Magyarországon végeztem el az egyetemet, azt nyilván nem tehettem meg középiskolai végzettség nélkül – akkor pedig minek még ide is emennek igazolása? A választ azóta sem tudom.

Feleség-hiány

A legviccesebb esetre is ekkor került sor – igaz, több nem akadt: még a papírok gyűjtögetése során (lásd még: ösközösség – gyűjtögető életmód) felhívott a munkajogász. „Nincs véletlenül egy magyar állampolgárságú felesége? Mert nézem a jogszabályt, és ha lenne, akkor megspórolhatnánk ezt az egész munkavállalási engedélyes procedúrát!” – „Hát” – válaszoltam –, „sajnos véletlenül nincs magyar állampolgárságú feleségem, de másmilyen sincs.” „Nos, akkor éppen itt az ideje átgondolnia ezt a kérdést is!” – nevetett.

Nomen est omen

Egyébként mind a napig folyamatosan problémát jelent a nevem. Tudniillik Szerbiában átírják a magyar neveket saját helyesírási szabályaik szerint: így a Tóth-ból Tot lesz, a Kovácsból Kovač. Az én utónevem viszont olyan, hogy átírva egy magyarországi biztosan nem tudja kiolvasni, mi is lenne ez (noha egy közismert névről van szó). Az útlevélben tehát *szerbesen* szerepel a nevem, az egyetemi diplomámban viszont szépen, helyesen magyarul. Időközben Szerbiában mindenki jogosult arra, hogy anyanyelvén írassa be nevét a hivatalos papírokba, igazolványokba, az útlevélbe is (más kérdés, hogy az, ami engedélyezett, jogos, a gyakorlatban szinte keresztülvihetetlen, ezért az egyszerűség kedvéért, hisz különben csak az idő múlna, mindenki marad az átírt névnel...) Igen ám, de a magyar hatóságok zöme ragaszkodik az útlevélben szereplő, „hivatalos” névhez. Magyarul csak akkor írható (tehát ékezetekkel pl.), ha én magam töltöttem ki egy papírt (mint például a lakcímbejelentőt). Apró probléma, hogy nevemben az egyik szerb betűn az útlevélben alig látható egy specifikus szerb jel, tehát méginkább „el-

csúszik” a nevem. Ám tanulságként az állapítható meg, hogy amíg Szerbiában törvény garantálta jog, hogy egy kisebbségi saját anyanyelve szabályai szerint írhatja nevét, addig Magyarországon egy határon túli magyar hivatalosan a szerb szabályok szerint írhatja le a nevét... Még szerencse, hogy a szerbiai hatóságok latin írásmóddal adják ki az útlevelet, noha a cirill írásmód a hivatalos (elvben a cirill és latin írásmód egyenrangú, de a hatóságok a cirillt alkalmazzák inkább).

Napok

És ahogyan népmesékben mondják: telt-múlt az idő, a télre tavasz jött. (S majd a nyár is.) Hogy pontosan mikor is adta be a jogász a munkavállalási engedély iránti kérelmet, nem tudom, valamikor március második felében. Közben otthon még egy izgalmas feladat várt rám: a sok ide-oda utazgatás közepette betelt útlevelem, illetve nem maradt volna benne elegendő hely az új vízumnak. Még jó, hogy otthon együtt focizgattam az egyik rendőrrel, kinek köszönhetően az új útlevelet egy nap alatt megkaptam. Ám a C-típusú vízumot, amely novemberig volt érvényes, át kellett tüttenem az új útlevélibe. Miniszteri papíromat lobogtatva nem álltam be a sorba, az egyik konzulnál próbálkoztam. Igen ám, de ekkor derült ki, hogy 180 nap alatt csak harmincat, nem kilencvenet tartózkodhattam volna Magyarországon – ezt a konzulátus hivatalnoka vette észre. Megkérdezte: „és kihasználta már a harminc napot?” Csak hápogtam meglepetésemben: „nem, nem” – hazudtam. „A határőrök nem kérdeztek semmit?” – „Nem, nem” – mondtam. Ami igaz is, a határon hol felírták az adatokat, hol nem. Sőt, korábban egyik ismerősömtől, akinek az egyik határmenti magyarországi faluban volt valami kávéháza, ahová a falusi határőrök is bejártak, mesélte: a határőrök – állítólag – azt a nem hivatalos parancsot, azaz ajánlást kapták, hogy a vajdasági magyarok esetében ne számolgassák a napokat. – Most szerencsém volt: az egyik konzul ismerte a nevemet (írásaimat), és gyorsan intézkedett, de a legfontosabb az volt: nem harmincnapos, hanem kilencvennapos vízumot kaptam. Ami azért fontos, mert így egyáltalában visszautazhattam Magyarországra. Hiszen ha gondosan összeszámolják a már az országbán töltött napokat, úgy nemhogy további napokat nem kaptam volna – ami egyszerűen a további ügyintézés miatt is szükséges volt –, de ki is utasíthattak volna az állam területéről. Mindez azt jelenti, hogy az a földi halandó (szerb állampolgár), aki nem tud C-típusú vízumot kapni, hisz

odahaza nincs állandó munkája, vagyona, biztosítása stb., valójában nem tud személyesen ügyintézni Magyarországon, tehát D-típusú vízumot szerezni. Hacsak egy ügyvéd nem szaladgál a dolgai iránt...

Egy év nem egy év

Ami ún. „schengeni vívmány” ott, az „schengeni botrány” emitt. Miután a C-típusú vízumom ismét rendben volt, madarat lehetett velem fogatni. Csak a tétlenkedés, a várakozás kezdett idegesíteni. Elmúlt egy hónap, és a Munkaerőügyi Központ nem adott választ. Május másodikán aztán szólt a munkajogász: pótlás kell. A magyar egyetem által kiadott diploma fénymásolata nem elegendő: az eredeti közjegyző által hitelesített fénymásolata kell. Hát sipirc közjegyzőhöz, ez gyorsan is ment (1560 Ft) – de legalább azért boldog lehettem (egyébként az egész folyamat során minden egyes kis ügy elintézése siker, tehát boldogságként éli meg az ember), mert ha csak ebbe kötöttek bele, a többi talán rendben van, sem magyar állampolgár, sem Eu-s nem jelentkezett hát az álláshirdetésre. Igaz, a munkajogász megemítette, hogy jelentkezett egy szociológus nála, de aztán gyorsan lebeszélte. Eszerint csal az emlékezetem: tehát először is egy hónapig meg kellett hirdetni az állást, majd akkor adta be a cég az én jelentkezésemet? A fene tudja már. Ugyanakkor az is kiderült – semmiféle központi nyilvántartásnak nyoma sincs, tehát a munkaerőügyi hatóság nem tudja (vagy nem akarja) megnézni, az adott számú diploma tényleg pl. a nevemre szól-e.

Aztán vártuk a postát, rendszeresen e-mailoztam a jogásznak, jött-e valami. Egyszer aztán szólt, mehetek a Munkaerőügyi Hivatalba, megkaptam az engedélyt! Rohantam is, kétórás várakozás után azonban kiderült – ők postázták a cégnek. Miközben a munkajogász azt kérte, nehogy postázzák, ők mégis. És várhattunk újfent a levélre. A levél ugyanabból a kerületből három hét alatt érkezett meg. Az egyéves munkavállalási engedély viszont május elejétől volt érvényesség – hiszen a céggel kötött szerződést is be kellett adni, és mivel a munkajogász is tudta, hogy csak egy évre lehet megkötni, előredátumozni össze-visz-sza viszont nem lehet, hiszen kiszámíthatatlan, mikor mit kapok meg, értelemszerűen májustól a következő év április végéig kötöttük meg az első szerződést, ami egyébként még egyik felet sem kötelezte semmire. Hiszen ha nem kapom meg majd a munkavállalási, D-típusú vízumot, akkor az egész úgy, ahogy van, értelmetlen és érvénytelen.

Ki mit tud?

Az egy évből tehát a posta miatt is elúszott vagy három hét. Ekkor néztem meg a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal honlapját, mit is kérnek a D-típusú munkavállalói vízumhoz. Annyiban már rutinos voltam, semmi értelme előre összeszedni papírokat, ha mindig a legfrissebbeket kérik. Felhívtam a másik ügyvédi irodát, miben tudnának segíteni. Azt mondták: semmiben. Gyanítottam: egy-két hónappal korábban látott ugyanis napvilágot az a hír, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal kutakodik a migrációs bizniszben utazók körül. Nagyon helyes, gondoltam, hiszen pár évvel ezelőtt részt vettem egy olyan zártkörű, igen exkluzív beszélgetésen, ahol az volt a téma, meg kell-e adni a kettős állampolgárságot a határon túli magyaroknak. (Egykori) elnök, külügyminiszter, akadémiai elnök, világhírű közgazdászok, politológusok, írók voltak ott jelen, és új információként jegyezték meg, amikor megemlítettem: aki akar, úgyis áttelepül, és elintézi az állampolgárságot is, ha van pénze, hiszen számtalan ügyvédi iroda erre specializálódott, és noha a korrupció bizonyíthatatlan, lehetetlen nem észrevenni, hogy nemcsak etnobiznisz van, de migráns-biznisz, állampolgárság-biznisz is. Az ország, a nemzet legnagyobb koponyái ezt meglepődve hallgatták, talán el sem hitték a fiatal vajdasági akárkinek – én meg még sohasem éreztem azt jobban, hogy minél magasabb pozícióba jut valaki, minél bölcsebb és elismert szakmájában, annál inkább eltávolodik a hétköznapi valóságtól.

Még korrumpálni sem lehet

Egyébként az egész procedúra során sohasem láttam vagy érzektem azt, hogy lehetséges volna a hivatalnokokat korrumpálni. Sok értelme sincs, mindent ki kell várni, a tolóablakoknál ülő ügyintézők pedig igen ritkán döntenek – ők csupán átveszik a paksamétát. Lehet, hogy protekcióval gyorsítható mindez, de úgy tűnt, ennek sincs sok értelme: pár napot nyerhet az ember, esetleg nem kell sorba állnia, de ez minden. Ez viszont olyan kis és lényegtelen előny, hogy egyfelől mondjuk sokat fizetni érte nem érdemes, másrészt persze ha kis összegről van szó, ugyan miért kockáztatna a hivatalnok? Ebben az értelemben a rendszer talán nem rossz – másik oldalról nézve viszont túlkomplikált, tehát az állam részére is pluszkiadásokat von maga után.

A szimpla papírok

A munkajogász írt egy új szerződést, amely a munkavállalási engedély megadásának napjától volt hát érvényes, vagyis május elejétől, azzal, hogy a munkavállalási vízum másnapján lép voltaképpen érvénybe. Elmentem a bankba, ahol évek óta tartom a pénzemem, és kértem egy igazolást, hogy van annyi pénzem, amennyi elegendő lesz az első fizetésig a megélhetéshez. Ez hatszáz forintba került. Azon, hogy egészségügyi biztosításom van-e, nem is gondolkodtam, noha a BÁH honlapja jelezte, ez is kell. Mivel ha minden igaz, Szerbia (illetve az egykori Jugoszlávia) és Magyarország közt van érvényes szerződés e témában (legalábbis a sürgősségi eljárásra). Az ügyvédi iroda munkatársa viszont valtig azt állította, hogy nem kell lakásszerződés – azt majd a tartózkodási engedély kérelmezésekor kell beadni. Ám a BÁH, illetve a szabadkai konzulátus honlapján ez is kritériumként szerepelt. Próbáltam felhívni a konzulátust, meg is kaptam – az automatát. Nyomogattam a megfelelő gombokat, de sehol semmi. Hogy a külföldre való telefonálás mennyibe került, nem tudom. Mindenesetre úgy döntöttem, a főbérlelővel írunk szívességi lakhatási szerződést (két tanúval), és a földhivatalban kiváltom a lakás tulajdoni lapját. Ez a hely vált a kedvenc hivatalommá: ha az ember pont hétkor, nyitáskor ott van, igen gyorsan elintézi az ügyet. „Mindösszesen” négyezer forintért. Gondoltam, ha már ott vagyok, kiveszem két példányban, de felvetődött, ugyan minek? Később egy pillanatban ezt megbántam – aztán mégsem, mert amikor később újat kellett kérni, nem lett volna érvényes, mert elmúlt egy újabb hónap...

Az ellenőrzött ellenőreinek ellenőrzése

Talán mindent felsoroltam. Hazautaztam, falunkban újfent elmentem a fényképészhez. Egy néni, aki alighanem Németországban vendégmunkáskodott, felháborodottan konstataulta, hogy itt vagy háromszor drágább e szolgáltatás, mint nyugaton. És még sorban is kell állni! Hát persze: kereslet – kínálat; az kétségtelen, hogy a vízümbiznisz haszonélvezőinek sorában a fényképészek az élen járnak.

Majd elutaztam Szabadkára, beadtam a papírokat, szerencsére emiatt nem kell beállni a sorba. Az igaz, hogy ott nem lehet befizetni az ötven eurós illetéket, hanem elküldik az embert az egyik bankba, de ez már semmiség. Persze nem árt tudni, hogy az ötven euró vagy két euróval

több, a banknak illetéket kell fizetni. Ám örömöm ezúttal sem lehetett felhőtlen: nem mást felejtettem el (de honnan tudhattam volna?), mint a lakásszerződés két tanúja személyi igazolványának fénymásolatát prezentálni. Faxoljam el Budapestről, mondta az ügyintéző – ezt már nem kell személyesen intéznom. Csakhogy a két tanú egyike éppen Londonban volt, a másik pedig szintén gyakran van vidéken. Utóbbit telefonon elértem, az egyik kiskocsmában hagyta a fénymásolatot, a másik tanút meg kellett várnom. Aztán faxoltam. A vízumot június elején igényeltem. És rághattam tovább a körmömet, hiszen úgy a honlapon az szerepelt, miképpen az ügyintéző is azt mondta: az elbírálás 4-8 hét. (Az új törvény életbelépése, azaz 2007 júliusa óta ez már csak harminc nap). Megkérdeztem az ügyintézőtől: vajon a Szabadkán most beadott paksamétát hol bírálják el? A belügyben, mondta. Világos, gondoltam, a belügyminisztériumban. Csakhogy ma Magyarországon ilyen nevű intézmény nincs – nyilván az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumra gondolt. Az is világos volt előttem, semmi értelme ismerőseimet protekció reményében hívogatni, gyorsítanák már meg az ügyintézését. Ám azt azért mégsem értem teljesen, hogy a magyar hatóságok által kiadott engedélyek, igazolások, bizonyítványok sorát miért nézi át még egyszer egy újabb magyar hatóság? Hogy még több hivatalnoknak legyen munkája? A magyar hatóságok nem bíznak egymásban? És bizony nem egylépcsős folyamatról van szó – humoreszkbe illő az egész: a magyar hatóságok által kiadott papírokat ellenőrzi egy másik magyar hatóság, mely ezek alapján kiad egy újabb papírt. Ilyesféle papírokkal felszerelve kell elmenni egy újabb hatósághoz, amely megint ellenőrzi az ellenőrzés alapján kiadott papírokat ... és így tovább, míg bele nem szédülünk.

Ez lenne hát az a nagyfokú szabadság, amelyet az ekkor érvényes, 2001. évi XXXIX. számú, a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény preambulumban emlegetett a jogalkotó? Miszerint is: „*D* típusú vízum kibocsátásáról vonatkozóan a tagállamok nagyfokú szabadságot élveznek, kibocsátásakor azonban figyelembe kell venni a külső határok biztonságához fűződő uniós érdekeket. A szabályok kimunkálása során a tagállamok jellemző jogi megoldásait is figyelembe vettük.

Mi is lenne hát a „jellemző jogi megoldás”? Egymás ellenőrzése, az ügy bonyolítása? És miért van (volt) az, hogy még az ügyvédi irodák sem tanulták meg öt év alatt, hogy a D-típusú munkavállalási vízum „*legfeljebb 1 évig terjedő időszakra, további külön engedély nélküli tartózkodási lehetőséget biztosít*”. Azaz nem kell tartózkodási engedély.

Örök körforgás

Hogy kész a munkavállalási vízumom, arról júliusban értesültem – öt hét múlt el a kérelem beadása óta, tehát nem kellett megvárni a nyolcadik hetet. Újfent egy örömhír! Ekkor már leginkább otthon, Szerbiában tartózkodtam, számolgattam a C-típusú vízum révén kihasználható kilencven napot. Noha ez egyáltalán nem könnyű feladat, az útlevelbe ütött pecsétek alapján lehetetlenség rekonstruálni, hány napot is tartózkodtam eddig Magyarországon. A munkavállalási vízumot természetesen nem egy évre kaptam meg, hiszen ha a munkaerőügyi központ május elejétől április végéig adta meg az engedélyt, most értelemszerűen (?) szintén április végéig kaptam meg a munkavállalási vízumot, tehát két hónap és egy hét elúszott. Olyan tehát, hogy egyéves vízum, gyakorlatilag nem is létezhet. De akkor elvben minek meghirdetni?

Másnap, szerdán Budapestre utaztam, és rögtön jelentkeztem a cégnél. Csütörtökön megkötöttük az újabb szerződést, és indultam volna a tartózkodási engedélyt csináltatni. Beszereztem egy bejelentőlapot (az adott kerület önkormányzatától), újfent készítettünk egy szívességi lakhatási szerződést újabb dátummal, azaz a vízum kiadásának napjától (nehogy belekössönek abba, hogy a korábbi már „rég”i). A munkajogász felhívta egy régi ismerősét, kivel együtt jártak egyetemre, s e témában járatos, sőt, ha jól érttem, a BÁH-ban dolgozik, mit is kell vinnem. Azt mondta, elég a lakásbejelentő és a vízum. Nagyszerű – minden megvan!

Hétfő reggel indultam neki az újabb kalandnak – vélhetőleg az utolsónak, gondoltam. Éppen negyven fok körüli volt a hőmérséklet, bár a BÁH épületében működött a légkondi. Cédulát téptem, aztán olvasgatni kezdtem. Hol vannak már a sorban állós, ácsorgós idők! És cigizni is nyugodtan lehet az udvaron. Úgy másfél óra várakozás után újfent kimentem rágyújtani, egy fiatalember szívta mellettem, és az ingére ki volt tűzve az „Ügyintéző” jelvény. Megszólítottam, hogy csak egy picit kérdést tennék fel, beszédbe elegyedtünk, s kiderült: eleve rossz típusú sorszámot húztam, nekem csak lakcímbejelentési kötelezettségem van, nem kell tartózkodási engedély. Viszont a lakcímbejelentő űrlap egyáltalán nem jó, most már és nekem egészen másik kell. És újfent kell friss tulajdoni lap is. Mert azóta, hogy Szabadkán beadtam a vízumkérelmet, már elmúlt egy hónap. Kedvesen elmagyarázta, és egy megfelelő űrlapot is adott, csak nekem, mint mondta – kérdés, más akkor honnan szerezheti ezt be? Aztán jót nevetgélünk azon, hogy új a törvény, elsején lépett

életbe, jönnek az új rendeletek, és még ők, az ügyintézők sincsenek teljesen tisztában az újdonságokkal. Hovatovább, fél év múlva ismét új jogszabályok lépnek érvénybe a „schengeni vívmányok” okán.

Most csak az volt a probléma, hogy a lakástulajdonos éppen vidéken volt, csak másnap tudtam vele aláíratni a papírt. Elrohantam a Földhivatalba is, de akkora sor volt, hogy inkább ismét a reggel hét órát választottam másnap. Gyakorlottan már másoknak magyaráztam, hol kell sorba állni, fizetni, miképpen kell kitölteni az űrlapot – gyorsan végeztem, ismét négyezerért.

Szerdán egykor kezd a BÁH, már előtte negyven perccel ott voltam. Míg hétfőn „kínai nap” volt, e napon „japánok” érkeztek többen, természetesen ügyvédestől. Ismét volt időm elgondolkodni. Többek közt azon, hogy az ember óhatatlanul előítéletek rabjává válik: ha azt látja, a kínaiaknak milyen gyorsan megy minden, megfogadja, többet kínai kaját nem eszik. A japánoknak azt rója fel, mit tettek a II. világháborúban. Az erdélyieknek, hogy milyen jogon léptek be az EU-ba, amikor „mi, jugoszlávok”, egykor sokkal fejlettebbek voltunk. És különben is, mindenki menjen a fenébe, a magyarok milyen... s itt egy sor káromkodás következik. S hogy e téma megírásához egy Dosztojevskij kellene – *Megaláztottak és megszorítottak...*

Minden jó, ha a vége jó

Az ügyintézőhöz harmadikként, igen gyorsan bekerültem. Még mindig azt hittem, hogy igazolványt kapok. De csak beszedte a papírokat, átnézte, a bejelentő lap egyik részét letépte, ráütött egy pecsétet, visszaadta, s azt mondta: végeztünk. Hogyan? – kérdeztem. Most akkor még hová kell menni? Sehová, mondta unott arccal. Én pedig a boldogságtól üdvözült arccal, magamat peckesen kihúзва, gyors léptekkel haladtam el a váróteremben ücsörgők közt.

Ám ezzel még mindig nem volt vége, a cégnél is rendezni kellett egy halom papírt. Be kell jelentkezni az Országos Egészségügyi Pénztárban (ott sem ment minden elsőre), magánnyugdíjbiztosítót intézni, aztán adószámot. Munka- és tűzvédelmi előadásra járni. A postán 2200 plusz 300 forintért erkölcsi bizonyítványt kérni a rendőrségtől (ami még nem érkezett meg, s kétkem, hogy tudnak velem valamit kezdeni, ha nem vagyok a nyilvántartásban – és ugyan miért lennék ott?) Az üzemi orvos újfent elküldött az összes létező orvosi vizsgára: először is háziorvost

találni (háromszáz forint vizitdíj), vér- és vizeletvétel, szemorvos, EKG (újfent háromszáz forint vizitdíj). A tüdővizsgálat viszont 4500 Ft-ba került, mert noha az adott kerületi tüdőszűrőbe mentem, ahol ki van írva, a kerületi lakosoknak ingyenes, azt mondták: még nem vagyok hat hónapja biztosított. A szemorvos azt mondta, ha értékelné is a leleteket, az 7 ezerbe kerülne, tehát majd értékelje az üzemorvos.

Azon aztán nem is lepődtem meg, hogy bizonyos értékeim öt hónap alatt ha nem is az egekbe szöktek, de magasak lettek. Hát azóta diétázom. És ha nagyon erőszakoskodnék, talán rögtön betegszabadságot is kérhetnék... Ez lenne a mese vége: a szegénylegény ugyan elnyerte jutalmát a királytól, miután kiállta az összes próbát, éppen csak az egészsége sínylette meg.

Fejlődés? De hová?

Végezetül, mintegy szórakozásképpen, olvassunk bele a Magyar Köztársaságnak a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló, 2007. évi II. törvényébe. Mely így kezdődik: „Az Országgyűlés a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló európai térség fokozatos létrehozásában történő közreműködés, valamint az Európai Unió és az azon kívüli országok társadalmi és gazdasági fejlődésének előmozdítása érdekében – az Alkotmány 58. §-ában foglaltakra figyelemmel – a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról a következő törvényt alkotja:” – és következik a törvény.

De itt meg is állhatunk. A bevezető azt állítja: az EU és az azon kívüli országok társadalmi és gazdasági fejlődésének előmozdítása az érdek. Lehet, hogy belemagyarázás, sértettségem mondatja velem, de enyhén szólva felemás érzést kelt bennem az, hogy a törvény az EU-t és az azon kívüli országokat említi: nem az egyes embert, nem a migrálót. Az meg méginkább ellentmondás, hogy miközben az EU, ezen belül is tehát Magyarország fejlődése a cél, egy harmadik országbeli állampolgár beutazása és itt tartózkodása elé számtalan olyan akadályt gördítenek, amely ugyan szükséges lehet az ország biztonsága, vagy a honi munkaerő védelme (?!) érdekében, de azt már nehezebb elhinni, hogy ez az ország fejlődését mozdítja elő.

A törvény megalkotói például elolvashatnák azon elemzéseket, amelyek azt mutatják ki: minden egyes határ a gazdasági, társadalmi fejlődést csak akadályozza. Nem kis mértékben.

Melléklet a költségekről

A munkavállalás során akadnak közvetlenül a procedúrához köthető költségek:

Orvosi vizsgálatok két alkalommal: kb. 26 ezer Ft

Kétszer földhivatal: 8 ezer Ft

Vízum: 50 euro plusz két eurónyi illeték

Banki illeték: 600 Ft

Diploma közjegyző általi hitelesítése: 1560 Ft

Űrlapok, fénymásolás, fényképek: kb. 3000 Ft

Telefónálgatás információkért, fax: kb. 5000 Ft

Utazgatás (haza-vissza, városi): kb. 300 euro

Azaz kb. 143 ezer forint, kb. 550 euro.

Emellett azonban ott vannak a közvetlen költségek, addig is élni kell valamiből, míg tart az eljárás és az ember hivatalból hivatalba rohangál, a két ország közt is. Esetemben ez legyen hat hónapnyi idő, havonta négyszáz euróval. Noha nem volt feltétlenül szükséges, hiszen otthon is maradhattam volna januártól júliusig, hat hónapig mégis úgy béreltem lakást, hogy nem volt fizetésem. Ez rezsivel együtt hatszor 400 euró. Magyarán, ha otthon maradok és továbbra is dolgozgatok ezt-azt, vagy ötezer euróval több pénzem lenne. Igaz, ebből levonhatjuk például a baráti sörözéseket, amikor ismerőseimmel beszélgettem arról, hogyan intézték el ők a papírjaikat, vagy amikor a szívességi lakhatási szerződés adójával és a tanúkkal ücsörögtem.